

УДК: 342.95 (477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.2.76>

Олександр Миколайович МУЗИЧУК,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)

Владислав Олегович НЕВЯДОВСЬКИЙ,
доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)

Михайло Володимирович ЗАВАЛЬНИЙ,

доктор юридичних наук, професор,
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)

МІЖНАРОДНИЙ РІВЕНЬ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

У статті визначено, що з огляду на складність, багатоаспектність та світові масштаби проблеми торгівлі людьми саме на міжнародному рівні можливо побудувати ефективну систему, покликану координувати діяльність національних правоохоронних органів, спрямовувати зусилля держав світу на запобігання і протидію подібним злочинним проявам, підвищувати обізнаність про масштаби та особливості даної проблеми на сучасному етапі розвитку людства, а також позиціонувати боротьбу з даною проблемою як одне з провідних завдань світової спільноти у досягненні

сталого та збалансованого розвитку людства.

Стверджується, що для торгівлі людьми у міжнародному масштабі є характерною особлива система суспільних відносин, економічних і соціальних факторів, що формують сприятливе середовище, у якому одна категорія людей опиняється у вкрай скрутному соціальному становищі, а інша категорія, найчастіше пов'язана з глобальними злочинними мережами, намагається скористатися цим становищем задля організації торгівлі людьми та десятків процесів, за допомогою яких фінансуються, забезпечуються, приховуються та масштабуються такі злочини.

Встановлено, що міжнародний рівень торгівлі людьми охоплює значну кількість міжнародних документів, конвенцій, стратегій, директив, які тісно пов'язані між собою, закріплюють пріоритети державного регулювання у даній сфері, а також формують вектори для спільних напрямів діяльності всієї міжнародної спільноти.

Зазначено, що процесі подальшого вдосконалення протидії торгівлі людьми на міжнародному рівні слід активно використовувати технології штучного інтелекту, машинного навчання, аналізу даних та обробки природної мови.

Ключові слова: міжнародний рівень, торгівля людьми, міжнародні документи, міжнародна спільнота, сучасні технології, штучний інтелект.

Постановка проблеми. Двісті років тому британський парламентарій Вільям Вілберфорс та група сміливих активістів змінили громадське сприйняття рабства та подолали сильний опір, проштовхнувши законодавство, яке поклало край трансатлантичній работоргівлі. Незважаючи на досягнення аболіціоністів 19-го століття, рабство залишається дуже актуальним і сьогодні. У всьому світі мільйони людей, зазвичай жінок та дітей, опинилися в пастці сучасної форми торгівлі людьми: аболіціоністи 21-го століття тепер повинні приймати закони та вживати заходів, щоб звільнити жертв торгівлі людьми. Парламенти та парламентарі можуть запобігати торгівлі людьми, підвищуючи обізнаність та стримуючи експлуататорську практику. Вони можуть приймати закони, необхідні для переслідування торговців людьми та захисту прав жертв; вони також можуть вживати заходів для боротьби зі злочином торгівлі людьми на міжнародному рівні¹.

Згідно з визначенням ООН, торгівля людьми є, по суті, формою неінституційного рабства, але також включає торгівлю людськими органами. Вона стійка до скасування та з нею важко боротися. Торгівля людьми організована через мережі та має таємний характер, що ускладнює навіть виявлення урядами. Проте це, мабуть, найжорстокіша форма експлуатації людей у світі. Торгівля людьми є нагальною політичною

¹ Combating trafficking in persons: A Handbook for Parliamentarians // Inter-Parliamentary Union and UNODC. P. 9. URL: https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/human_trafficking_indicators/Handbook_for_Parliamentarians_tafficking_in_persons_English_.pdf.

проблемою з двох ключових причин. По-перше, тому що її жертви часто зазнають рабства, їх піддають жорстокому фізичному та психічному насильству. Їхні права порушуються, їх позбавляють фундаментальної психічної свободи та гідності. По-друге, торгівля людьми оцінюється як одне з трьох головних джерел доходу для організованої злочинності у світі. Тільки торгівля наркотиками та зброєю перевершує торгівлю людьми як засіб для таких незаконних мереж генерування коштів. Злочинні мережі підривають цілісність демократичних держав та дестабілізують їхній соціальний та економічний порядок. Дохід, отриманий від торгівлі людьми, забезпечує такі мережі ресурсами, необхідними для підтримки широкого спектру злочинної діяльності¹.

Торгівля людьми – це міжнародно організоване злочинне явище, що являє собою зловживання та порушення основних прав людини на життя та гідність. Торгівля людьми охоплює різні форми, включаючи сексуальну експлуатацію, торгівлю людьми з метою трудової експлуатації та з метою досягнення менш обговорюваних цілей, таких як жебрацтво, примусовий шлюб, медична експлуатація, розваги та спорт. Хоча кожен вид торгівлі людьми є окремим, всі вони є взаємопов'язаним, що розкриває глибину та складність проблеми. Торгівля людьми – це транснаціональний злочин, що зумовлений такими факторами, як бідність, відсутність можливостей та попит на експлуаторські послуги².

Так, з огляду на складність, багатоаспектність та світові масштаби проблеми торгівлі людьми саме на міжнародному рівні можливо побудувати ефективну систему, покликану координувати діяльність національних правоохоронних органів, спрямовувати зусилля держав світу на запобігання і протидію подібним злочинним проявам, підвищувати обізнаність про масштаби та особливості даної проблеми на сучасному етапі розвитку людства, а також позиціонувати боротьбу з даною проблемою як одне з провідних завдань світової спільноти у досягненні сталого та збалансованого розвитку людства.

Слід наголосити, що проблемні питання, пов'язані з протидією торгівлі людьми вітчизняними правоохоронними органами, досліджували такі науковці, як О. М. Бандурка, К. Л. Бугайчук, О. В. Джафарова, А. Т. Комзюк, В. С. Мащенко, В. В. Сокурено, С. О. Шатрава та інші науковці. Дане питання таке широко висвітлене у працях зарубіжних авторів, зокрема K. Bryant, T. Landman, C. Morehouse. Проте у вітчизняних наукових дослідженнях питання міжнародного рівня протидії торгівлі людьми так і не було комплексно розглянуто з урахуванням тенденцій і викликів сучасності.

Мета статті полягає у розкритті сутності та особливостей

¹ Morehouse C. Combating Human Trafficking: Policy Gaps and Hidden Political Agendas in the USA and Germany: book. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-531-91524-1#accessibility-information>.

² Shukla A., Phookan J., Pavitra. Combating Human Trafficking Through Legal Frameworks, Enforcement, and Prevention Strategies // Oregon State University. URL: <https://open.oregonstate.edu/resistinggenderviolence/chapter/combating-human-trafficking/>

міжнародного рівня протидії торгівлі людьми. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: встановити сутність торгівлі людьми та основні виклики, з якими пов'язана така злочинна діяльність; дослідити види торгівлі людьми; визначити основний зміст базових міжнародних документів у даній сфері, зокрема на рівні ЄС; окреслити перспективи подальшого вдосконалення протидії торгівлі людьми на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу. Для торгівлі людьми у міжнародному масштабі є характерною особлива система суспільних відносин, економічних і соціальних факторів, що формують сприятливе середовище, у якому одна категорія людей опиняється у вкрай скрутному соціальному становищі, а інша категорія, найчастіше пов'язана з глобальними злочинними мережами, намагається скористатися цим становищем задля організації торгівлі людьми та десятків процесів, за допомогою яких фінансуються, забезпечуються, приховуються та масштабуються такі злочини.

Торгівля людьми є формою насильства щодо її найчастіших жертв: жінок та дітей. Це також форма незаконного втручання в міжнародне сімейне право, оскільки деякі види торгівлі людьми передбачають спотворення або використання законних сімейних практик. Певні звичаєві практики, які в деяких колах розглядаються як такі, що за своєю суттю шкідливі для прав людини та гідності, також можуть сприяти торгівлі людьми. Торгівля людьми – це незаконний бізнес, який у деяких випадках використовує міжнародні міграційні потоки. Вона має величезний вплив на своїх жертв, завдаючи їм психологічної та фізичної шкоди та травм, а також збільшуючи їхні шанси на зараження серйозними захворюваннями, такими як ВІЛ/СНІД. Торгівля людьми зумовлена гендерною нерівністю, відсутністю рівних можливостей, різкою внутрішньодержавною та міждержавною економічною нерівністю, корупцією та вразливістю через неефективність судової та правоохоронної систем, громадянською нестабільністю та нездатністю держав захистити та забезпечити своїх громадян. Попит на комерційний секс та дешеву будівельну, виробничу, промислову та домашню працю є одним із факторів, що сприяють цьому¹.

Торгівля людьми включає вербування, перевезення або тримання та розміщення людей із застосуванням сили з метою їх експлуатації. Існують різні види торгівлі людьми: трудова експлуатація: коли працівника змушують віддавати весь або частину свого доходу та/або він змушений працювати в нелюдських умовах; сексуальна експлуатація: коли людину змушують займатися сексом в обмін на гроші, одяг або їжу, які мають бути передані експлуататору; кримінальна експлуатація: коли людину змушують жебракувати, красти або займатися іншою злочинною діяльністю та

¹ Combating trafficking in persons: A Handbook for Parliamentarians // Inter-Parliamentary Union and UNODC. P. 10. URL: https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/human_trafficking_indicators/Handbook_for_Parliamentarians_trafficking_in_persons_English_.pdf.

передавати товари або гроші експлуататору; примусове вилучення органів: коли органи людини вилучають силою¹.

На міжнародному рівні продовжують здійснюватися системні зусилля, спрямовані на протидію торгівлі людьми. З кінця 1980-х років Рада Європи здійснила низку ініціатив у сфері боротьби з торгівлею людьми. Ці зусилля завершилися прийняттям у травні 2005 року Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми. Конвенція набула чинності 1 лютого 2008 року. Окрім криміналізації торгівлі людьми та переслідування торговців людьми, Конвенція покладає позитивні зобов'язання на держави вживати ефективних заходів для запобігання торгівлі людьми, захисту прав жертв торгівлі людьми та участі в міжнародному співробітництві та співпраці з громадянським суспільством з цією метою. Станом на лютий 2024 року всі 46 держав-членів Ради Європи, а також дві держави, що не є членами, Білорусь та Ізраїль, приєдналися до Конвенції².

Конвенція охоплює наступні заходи: «підвищення обізнаності для осіб, які входять у групу ризику торгівлі людьми, і дії, спрямовані на переконання «споживачів», належать до основних заходів щодо запобігання торгівлі людьми; жертви торгівлі людьми мають бути визнані такими, щоб уникнути трактування їх поліцією і органами державної влади як не-законних мігрантів або злочинців; жертвам торгівлі людьми буде надаватись фізична та психологічна допомога і підтримка для їх реінтеграції в суспільство; лікування, консультації та інформація, а також підтримка в реінтегруванні в суспільство – це ті заходи, які будуть надані. Жертви також мають право на отримання компенсації; можливість криміналізації тих, хто користується послугами жертви, якщо вони знають, що людина є жертвою торгівлі людьми тощо»³.

14 квітня 2021 року Комісія ухвалила нову Стратегію ЄС щодо боротьби з торгівлею людьми (2021–2025). Ця ініціатива передбачає комплексне реагування на цей злочин – від запобігання, захисту та розширення прав і можливостей жертв до притягнення торговців людьми до відповідальності. Оскільки торгівля людьми часто здійснюється організованими злочинними групами, Стратегія боротьби з торгівлею людьми тісно пов'язана зі Стратегією ЄС щодо боротьби з організованою злочинністю (2021–2025). Стратегія базується на законодавчій та політичній базі ЄС для боротьби з торгівлею людьми, що базується на Директиві про боротьбу з торгівлею людьми. Стратегія зосереджена на: зменшенні попиту, який сприяє торгівлі людьми; подоланні бізнес-моделі торговців людьми за допомогою ефективних оперативних засобів боротьби зі злочинною бізнес-моделлю; боротьбі з культурою безкарності шляхом нарощування потенціалу для ефективного реагування кримінального

¹ Combating human trafficking // Government of the Netherlands. URL: <https://www.government.nl/topics/human-trafficking/combating-human-trafficking>.

² Combating trafficking in human beings: Help online course // Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/help-course-brief-combating-trafficking-of-human-beings/16808b4f42>.

³ Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми (Неофіційне резюме) // Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/convention-on-action-against-trafficking-in-human-beings>.

правосуддя; захисті, підтримці та розширенні прав і можливостей жертв з особливим акцентом на жінках та дітях; сприянні міжнародній співпраці¹.

Так, як бачимо, міжнародний рівень торгівлі людьми охоплює значну кількість міжнародних документів, конвенцій, стратегій, директив, які тісно пов'язані між собою, закріплюють пріоритети державного регулювання у даній сфері, а також формують вектори для спільних напрямів діяльності всієї міжнародної спільноти.

Особливої специфіки на міжнародному рівні протидія торгівлі людьми набуває у діяльності ОБСЄ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі). Торгівля людьми стосується всіх держав-учасниць ОБСЄ, перетинаючи всі виміри ОБСЄ як загроза безпеці, а також є економічною проблемою та проблемою прав людини. Практично всі країни регіону ОБСЄ стикаються з торгівлею людьми – чи то в своїх країнах, чи то з громадянами, яких експлуатують торговці людьми за кордоном, або з обома проблемами одночасно. У 2003 році Організація створила Офіс та посаду Спеціального представника та Координатора з боротьби з торгівлею людьми, щоб допомогти державам-учасницям у розробці та впровадженні ефективної політики на основі підходу, орієнтованого на жертв та заснованого на правах людини. Ключем до роботи ОБСЄ є відстеження останніх тенденцій та методів розвитку злочинності, таких як зростаюче використання технологій для злочинної діяльності, а також допомога державам та партнерам Організації в адаптації своїх зусиль. З глобальною оцінкою 27,6 мільйона жертв та 236 мільярдів доларів США річного прибутку від торгівлі людьми, усі громадяни регіону ОБСЄ мають відігравати певну роль у захисті як своїх суспільств, так і жертв, яких експлуатують торговці людьми, а також у запобіганні подальшому зростанню злочинності².

У процесі подальшого вдосконалення протидії торгівлі людьми на міжнародному рівні варто зважати на те, що у всій роботі з боротьби з торгівлею людьми необхідно продемонструвати реальні позитивні зміни шляхом ефективного використання базових даних, встановлення реальних та досяжних результатів, які можна певним чином виміряти, та системи для аналізу внеску та прямого впливу цілеспрямованих втручань, розроблених для боротьби з торгівлею людьми та сучасним рабством. За відсутності вагомих доказів та добре продуманих програм, які можна оцінити, заходи боротьби з торгівлею людьми та сучасним рабством матимуть труднощі у подоланні сучасного рабства в усіх його формах та збереженні важливої підтримки з боку різноманітних донорів та спонсорів у висококонкурентному середовищі³.

Водночас протидія торгівлі людьми на міжнародному рівні у

¹ EU Strategy on Combatting Trafficking in Human Beings (2021-2025) // European Commission: сайт. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime/together-against-trafficking-human-beings/eu-strategy-combatting-trafficking-human-beings-2021-2025_en.

² Combating human trafficking together // OSCE: сайт. URL: <https://cthb.osce.org/>.

³ Bryant K., Landman T. Combatting Human Trafficking since Palermo: What Do We Know about What Works? *Journal of Human Trafficking*. 2020. № 6 (2). URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23322705.2020.1690097#abstract>.

майбутньому має бути нерозривно пов'язана з використанням сучасних технологій. Дослідження технологічних основ показує, що штучний інтелект (ШІ), зокрема через машинне навчання, аналіз даних та обробку природної мови, відіграє ключову роль у запобіганні та боротьбі з торгівлею людьми. У сфері спільних ініціатив партнерство з провідними технологічними фірмами стає інструментом у просуванні рішень на основі ШІ. Тематичні дослідження висвітлюють успішні спільні проекти, демонструючи відчутні результати цих партнерств. Однак визнаються проблеми у спільних зусиллях у сфері ШІ. Етичні та правові міркування є першочерговими. Досягнення балансу між інноваціями та захистом конфіденційності та громадянських свобод є центральною темою, що пов'язано з необхідністю етичних рамок та правових структур для керівництва впровадженням рішень на основі ШІ¹.

Висновки. Таким чином, з огляду на складність, багатоаспектність та світові масштаби проблеми торгівлі людьми саме на міжнародному рівні можливо побудувати ефективну систему, покликану координувати діяльність національних правоохоронних органів, спрямовувати зусилля держав світу на запобігання і протидію подібним злочинним проявам, підвищувати обізнаність про масштаби та особливості даної проблеми на сучасному етапі розвитку людства, а також позиціонувати боротьбу з даною проблемою як одне з провідних завдань світової спільноти у досягненні сталого та збалансованого розвитку людства.

Стверджується, що для торгівлі людьми у міжнародному масштабі є характерною особлива система суспільних відносин, економічних і соціальних факторів, що формують сприятливе середовище, у якому одна категорія людей опиняється у вкрай скрутному соціальному становищі, а інша категорія, найчастіше пов'язана з глобальними злочинними мережами, намагається скористатися цим становищем задля організації торгівлі людьми та десятків процесів, за допомогою яких фінансуються, забезпечуються, приховуються та масштабуються такі злочини.

Встановлено, що міжнародний рівень торгівлі людьми охоплює значну кількість міжнародних документів, конвенцій, стратегій, директив, які тісно пов'язані між собою, закріплюють пріоритети державного регулювання у даній сфері, а також формують вектори для спільних напрямів діяльності всієї міжнародної спільноти.

Зазначено, що процесі подальшого вдосконалення протидії торгівлі людьми на міжнародному рівні слід активно використовувати технології штучного інтелекту, машинного навчання, аналізу даних та обробки природної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

¹ Bryant K., Landman T. Combatting Human Trafficking since Palermo: What Do We Know about What Works? *Journal of Human Trafficking*. 2020. № 6 (2). P. 117. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23322705.2020.1690097#abstract>.

1. Bryant K., Landman T. Combatting Human Trafficking since Palermo: What Do We Know about What Works? *Journal of Human Trafficking*. 2020. № 6 (2). URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23322705.2020.1690097#abstract>.
2. Combating human trafficking // Government of the Netherlands. URL: <https://www.government.nl/topics/human-trafficking/combating-human-trafficking>.
3. Combating human trafficking together // OSCE: сайт. URL: <https://cthb.osce.org/>.
4. Combating trafficking in human beings: Help online course // Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/help-course-brief-combating-trafficking-of-human-beings/16808b4f42>.
5. Combating trafficking in persons: A Handbook for Parliamentarians // Inter-Parliamentary Union and UNODC. 140 p. URL: https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/human_trafficking_indicators/Handbook_for_Parliamentarians_tafficking_in_persons_English_.pdf.
6. EU Strategy on Combatting Trafficking in Human Beings (2021-2025) // European Commission: сайт. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime/together-against-trafficking-human-beings/eu-strategy-combating-trafficking-human-beings-2021-2025_en.
7. Ijiga A. C., Aboi E. J., Idoko P., Enyejo L. A., Odeyemi M. O. Collaborative Innovations in Artificial Intelligence (AI): Partnering with Leading U.S. Tech Firms to Combat Human Trafficking. *Global Journal of Engineering and Technology Advances*. 2024. № 18 (03). P. 106–123.
8. Morehouse C. Combating Human Trafficking: Policy Gaps and Hidden Political Agendas in the USA and Germany: book. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-531-91524-1#accessibility-information>.
9. Shukla A., Phookan J., Pavitra. Combating Human Trafficking Through Legal Frameworks, Enforcement, and Prevention Strategies // Oregon State University. URL: <https://open.oregonstate.education/resistinggenderviolence/chapter/combating-human-trafficking/>.
10. Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми (Неофіційне резюме) // Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/convention-on-action-against-trafficking-in-human-beings>.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2025

Oleksandr M. MUZYCHUK,
Doctor of Law, Professor,
Honored Lawyer of Ukraine

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

Vladislav OI. NEVIADOVSKY,

Doctor of Law, Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

Mykhailo V. ZAVALNY,

Doctor of Law, Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

INTERNATIONAL LEVEL OF COMBATING HUMAN TRAFFICKING

The article determines that, given the complexity, multifaceted nature and global scale of the problem of human trafficking, it is at the international level that it is possible to build an effective system designed to coordinate the activities of national law enforcement agencies, direct the efforts of the world's states to prevent and combat such criminal manifestations, raise awareness of the scale and features of this problem at the current stage of human development, and position the fight against this problem as one of the leading tasks of the world community in achieving sustainable and balanced human development.

It is argued that human trafficking on an international scale is characterized by a special system of social relations, economic and social factors that form a favorable environment in which one category of people finds themselves in an extremely difficult social situation, and another category, most often associated with global criminal networks, tries to take advantage of this situation to organize human trafficking and dozens of processes through which such crimes are organized.

It has been established that the international level of human trafficking encompasses a significant number of international documents, conventions, strategies, and directives that are closely interconnected, establish the priorities of state regulation in this area, and also form vectors for common areas of activity of the entire international community. It is noted that in the process of further improving the fight against human trafficking at the international level, artificial intelligence, machine learning, data analysis, and natural language processing technologies should be actively used.

Key words: *international level, human trafficking, international documents, international community, modern technologies, artificial intelligence.*